kunst

‘De paupers hebben hier echt gelopen’

Tanja Brouwer
AMSTERDAM

Het boek *Het Pauperparadijs* van schrijfster Suzanna Jansen is deze zomer te zien als toneelstuk op de binnenplaats van het Gevangenismuseum in Veenhuizen.

“Het verhaal begint in de Jordaan,” vertelt Jansen. “Teunis is wees en wordt naar het Aalmoezeniersweeshuis aan de Prinsengracht gebracht. In 1826 werden de wezen vanaf zes jaar oud gedeporteerd naar een gesticht in het dorpje Veenhuizen in Drenthe, waar ze opgevoed werden. Een ramp natuurlijk. Veel kinderen waren niet echt wees, maar hun ouders hadden geen geld om voor hen te zorgen. Ze zagen hun ouders vaak nooit meer terug.”

Het boek van Suzanna Jansen, dat in 2008 verscheen, beschrijft haar eigen familiegeschiedenis in de gestichten van Veenhuizen. De hoofdpersonen in de voorstelling, Teunis en Cato, zijn haar betbetovergrootouders.

Als geboren en getogen Drentenaar spreekt dit verhaal regisseur Tom de Ket erg aan. “Ik heb nooit geweten dat zich hier zo’n dramatische geschiedenis heeft afgespeeld. De weeskinderen die hun familie nooit meer zagen, en die tienduizenden paupers die in Veenhuizen een heropvoeding moesten ondergaan. En dat met de beste bedoelingen. Een prachtig theatraal gegeven.”

Streng regime

Niet alleen weeskinderen werden naar de gestichten gebracht; ook bedelaars, bejaarden, zieken en arme gezinnen, de zogenoemde ‘paupers’, werden gedeporteerd naar het gesticht waar een streng regime heerste. Er waren in Veenhuizen drie gestichten, waar elk 2000 tot 3000 mensen werden gehuisvest.

De bedenker van de gestichten, generaal Johannes van den Bosch, had in eerste instantie goede bedoelingen. Hij wilde de paupers heropvoeden tot zelfstandigen, maar al snel bleek zijn plan te grootschalig te zijn.

“Dit verhaal gaat over menselijk tekort,” vertelt De Ket. “De generaal liet zich zo drijven door zijn idealen dat hij de werkelijkheid uit het oog verloor. Hij voerde feitelijk een sociaal experiment uit. Hij dacht dat mensen maakbaar waren, maar botste pijnlijk op de werkelijkheid. Dat maakt hem een prachtig personage.”

Naast het drama van de generaal speelt in de voorstelling net als in het boek de onmogelijke liefde tussen weesjongen Teunis en bewakersdochter Cato een grote rol. “De onmacht van de paupers, de goede bedoelingen die het tegengestelde bewerkstelligen, en de parallellen met onze tijd,” zegt Jansen. “Daarom is gekeken naar de belangrijkste punten van het boek. Teunis en Johannes van den Bosch zijn uitgekozen om in het theaterspektakel voor te komen. Teunis heeft een dramatisch verhaal door de deportatie uit het weeshuis en Johannes van den Bosch heeft ongelooflijk veel impact op iedereen gehad.”

Logeren in het Pauperhotel

“Mensen die het boek hebben gelezen zullen het verhaal deels herkennen,” zegt Jansen. “De voorstelling is gebaseerd op het boek, maar het verhaal wordt niet letterlijk nagespeeld. Theater vergt zijn eigen vorm.” “De locatie van de voorstelling speelt ook een grote rol,” zegt De Ket. “Het Gevangenismuseum was vroeger het Tweede Gesticht van de generaal. We brengen de geschiedenis terug naar de plek waar de paupers echt hebben rondgelopen. En dat voel je.”

“We vertellen hun verhaal met geweldige acteurs, rijdende decors en speciaal gecomponeerde muziek. De toegevoegde waarde van de locatie maakt het de moeite waard ervoor naar Veenhuizen te komen,” aldus De Ket. “Het is een echt evenement. Je kunt bijvoorbeeld ook logeren bij de bewoners van Veenhuizen in een ‘Pauperhotel’, ingericht door een groep kunstenaars of het paupermenu eten.”

Het Pauperparadijs. T/m 7 augustus in het Gevangenismuseum in Veenhuizen.

→ De voorstelling is te zien in het voormalige Tweede Gesticht in Veenhuizen.

Gardens speak Levensverhalen van omgekomen Syriërs

→ De toeschouwers richten zich in briefjes persoonlijk tot ‘de gestorvene’ naast hen.
FOTO JESSE HUNNIFORD

Luisteren in een

Syriërs die hun opstand tegen Assad moesten bekopen met de dood zijn vaak begraven in tuinen en parken. Tania El Khoury geeft deze slachtoffers een stem.

Fritz de Jong
AMSTERDAM

Het is onmogelijk om *Gardens speak* te ondergaan zonder vuile handen te maken. Voor je op blote voeten de verduisterde ruimte betreedt waar tien grafzerken een bak met aarde omlijsten, krijg je een plastic jas aangemeten. Die jas beschermt je kleren wanneer je in de aarde graaft, op zoek naar een zacht klinkende onderaardse stem. Als je eenmaal in dat witte plasticomhulsel op de grond bent gaan liggen, lijk je op een lichaam in een bodybag.

Tien verschillende stemmen klinken op uit dit geënsceneerde kerkhof. Samen met de nabestaanden reconstrueerde Tania El Khoury leven en dood van enkele Syriërs die vanaf 2011 in verzet kwamen tegen het regime van Assad.

In haar woonplaats Londen licht El Khoury haar sociaal geëngageerde werk toe. “Ik werd gegrepen door verhalen die ik hoorde over jonge Syriërs die begraven werden in openbare parken en privétuinen. Die clandestiene graven bleken een symbool van verzet te zijn. Regelmatig vielen er doden op begraafplaatsen bij beschietingen door het leger. Rouw sloeg vaak om in woede: demonstraties en begrafenissen gingen hand in hand. Vaak werden families bij officiële begrafenissen gedwongen om documenten te tekenen die het regime van Assad vrijpleitten van de dood van hun geliefde. Ik vond het schokkend dat de dictatuur zelfs de doden niet met rust liet.”

“*Gardens speak* neemt stelling voor de slacht-

‘Bij de discussies over de oorlog in Syrië raken de verhalen van gewone mensen verloren’